HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

תהא לוטא ולא תהא לאטה אתיוה ליואב דייניה אמר ליה מאי טעמא קטלתיה לאבנר אמר (א) ליה גואל הדם דעשאל הואי עשאל רודף הוה אמר ליה היה לו להצילו באחד מאבריו א] אמר ליה לא יכיל ליה א״ל השתא בדופן חמישית כיון ליה דכתיב [1]ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש וא״ר יוחנן בדופן חמישית במקום שמרה וכבד תלויין בו באחד מאיבריו לא יכיל ליה אמר ליה ניזיל אבנר מאי טעמא קטלתיה לעמשא אמר (ב) ליה עמשא מורד במלכות הוה דכתיב [2]ויאמר המלך לעמשא הזעק לי את איש יהודה שלשת ימים וגו׳ וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר וגו׳ אמר ליה עמשא אכין ורקין דרש אשכחינהו דפתיח להו במסכתא אמר כתיב [3]כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת יכול אפילו לדברי תורה [א]תלמוד לומר [3]רק חזק ואמץ אלא ההוא גברא מורד במלכות הוה דכתיב [4]והשמועה באה עד יואב כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה מאי לא נטה אמר רב יהודה שביקש לנטות ולא נטה ומאי טעמא לא נטה אמר רבי אלעזר עדיין ליחלוחית של דוד קיימת רבי יוסי ברבי חנינא אמר עדיין איצטגניני של דוד קיימין (א)דאמר רב יהודה אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד כולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלורית היו ומהלכין בראשי הגייסות היו והן הן בעלי אגרופין של דוד ופליגא דרבי אבא בר כהנא דאמר רבי אבא בר כהנא אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה דכתיב [5]ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא מה טעם דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו משום דיואב על הצבא ומה טעם יואב על הצבא משום דדוד עושה משפט וצדקה לכל עמו [6]ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישיבו אותו מבור הסירה מאי בור הסירה אמר רבי אבא בר כהנא בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג [7]ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי אמר רבי יוחנן שדנו דין סנהדרי א״ל מ״ט קטלתיה לעשאל עשאל רודף היה היה לך להצילו באחד מאיבריו לא יכילי ליה השתא בדופן חמישית כוונת ליה באחד מאיבריו לא יכלת ליה לדבר אתו בשלי אמר רב יהודה אמר רב על עיסקי (ב)שלו [7]ויכהו שם אל החומש אמר רבי יוחנן בדופן חמישית מקום שמרה וכבד תלויין בו [8]והשיב ה׳ את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו טובים ממנו שהיו דורשין אכין ורקין והוא לא דרש צדיקים שהן בפה ולא עשו והוא באיגרת עשה [9]ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב אמר רב שלא חשדו [10]ויקבר בביתו במדבר אטו ביתו מדבר הוא אמר רב יהודה אמר רב כמדבר מה מדבר מופקר לכל אף ביתו של יואב מופקר לכל דבר אחר כמדבר מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות [11]ויואב יחיה את שאר העיר אמר רב יהודה אפילו (ג)מוניני וצחנתא טעים פרים להו:

הדרן עלך נגמר הדין

תהא לוטא ולא לטה. נוח לך להיות מן המקוללים ולא מן המקללים לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל: **היה לו.** לאבנר להציל את עצמו באחד מאיבריו של עשאל ולא יהרגנו דהכי אמרינן [בבן סורר ומורה] (לקמן דף עד.) רודף אחר חבירו להרגו ויכול זה להציל את עצמו באחד מאיבריו של רודף ולא עשה כן אלא חזר כנגדו והרגו נהרג עליו: **אמרו ליה לא יכיל ליה.** אבנר לכוון באחד משאר איבריו: **אמר להו.** יואב השתא בדופן חמישית כנגד צלע חמישי: **אמר ליה ניזיל לאבנר.** דינו של אבנר פטור אתה עליו: **אכין ורקין דרש.** אשכחן שמלאן שהיו עסוקין במסכת ולא רצה לבטלן כדמפרש וא״ל דאינו מורד במלכות דכתיב רק חזק ואמץ רקין מיעוטין שאם בא המלך לבטל דברי תורה אין שומעין לו: **והשמועה.** כשנמשח שלמה באה אל יואב ונתיירא: **כי יואב נטה אחרי אדוניהו ואחרי אבשלום לא נטה.** כשמרד בדוד אביו: **מאי לא נטה.** כלומר מה לנו להזכיר כאן וכי מה היה לו לירא שלא נטה אחר אבשלום וכאן נטה אלא מגיד לך הכתוב שבקש לנטות גם אחרי אבשלום אלא שלא גמר מחשבתו כדמפרש מפני שעדיין היה ליחלוחית גבורתו של דוד קיימת אבל עכשיו שהזקין יצא מדרכו ונטה אחרי אדוניה: **איצטגניני דוד.** בעלי אגרופי׳ שלו שעל ידם הוא נלחם ויוצא ובא על פיהם. איצטגנינות דכל הש״ס לשון מזלות וחוזים בכוכבים והנך קרי הכי משום שהיה דוד נסמך עליהם ועושה על פיהם והולך אחר דבריהם: **ילדים.** בחורים: **ומגדלי בלורית.** כמשפטי העובדי כוכבים כדי שייראו בעלי אימה ויפחדו מהן. ובני יפת תואר נשי עובדי כוכבים שהיו לוקחים בשביה והתירן הכתוב כדכתיב (דברים כא) וראית בשביה וגו׳: **אילמלא דוד.** שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד: **בור וסירה גרמו לו לאבנר שנהרג.** בור לפחת מים שלקח דוד מראשותיו של שאול כשהיה ישן במעגל ° וכשאמר להם דוד בני מות אתם שלא שמרתם את אדוניכם שכבר הייתי יכול להורגו (שמואל א כו) ד) ראו נא איפוא חנית המלך ואיה לפחת המים וגו׳ היה לו לאבנר למחות בשאול ולומר לו ראה כמה צדיק הוא שלא הרגך ולא מיחה אלא אמר שמא אחד מבני הצבא נתנם לו: **וסירה.** קוץ. כשכרת דוד את כנף מעילו של שאול במערה היה לו לאבנר ללמד זכות על דוד ולומר לשאול ראה כמה חס עליך ולא הרגך בהיותך יחד עמו במערה ולא לימד זכות אלא אמר שמא כשעברתם אצל הקוצים והסירים נכנס אחד מן הקוצים בכנף מעילך והוא היה טמון שם ותתכו: **שדנו דין סנהדרי.** כמו (דברים כא) אל זקני עירו ואל שער מקומו דסתם שער לשון סנהדרי הוא שהיו דנין שם: **על עסקי שלו.** לשון של נעלך (שמות ג). שאל לו בערמה יבמה גדמת היאך חולצת התחיל שוחה מלפניו ומראהו כך היא חולצת בשיניה והוא שלף חרבו והרגו כדכתיב (מלכים א ב) בחגורתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו: **שהם דרשו אכין ורקין.** שלא לקיים מצות המלך לעבור על דברי תורה עמשא כדאמרן אבנר כשאמר לו שאול לעבדיו (שמואל א כב) סובו והמיתו את כהני ה׳ וגו׳ וכתיב (שם) ולא אבו עבדי שאול לשלוח ידם ולפגוע וגו׳: **והוא לא היה דורש.** והרג אוריה במצותו של דוד אע״ג שלא צוה דוד אלא באיגרת כדכתיב (שם ב יא) ויכתב בספר לאמר הבו את אוריה וגו׳: **ויקבר בביתו במדבר.** ביואב כתיב: **מופקר לכל.** לעניים להתפרנס מביתו: **אפי׳ מוניני ולחנתא טעים.** אפילו דברים דקים ועגוגים: **טעים.** שהיה טועם: **פרים להו.** מצלח להם למזונות לעניים של עיר: **פרים.** לשון פרס שנוטלין מבית המלך. ופסוק זה בדברי הימים כשלכד דוד את מצודת ציון: **מוניני.** דגים קטנים (ג) ולחנתא מין דגים קטנים:

הדרן עלך נגמר הדין:

מאי טעמא קטלתיה לעמשא. ואם תאמר היאך נתחייב יואב במאי דקטליה לעמשא הא בעי התראה ואפילו למ״ד חבר אינו צריך התראה הכא לא היה חבר בדבר זה שהיה חושבו מורד במלכות וה״ל שוגג וי״ל דלא נתחייב אלא משום הוא גופיה דהוה מורד במלכות:

הדרן עלך נגמר הדין

מסורת הש״ס

א) לעיל כא. קידושין עו: ע״ש, ב) [גי׳ הערוך ערך של ד׳ שלן], ג) [פי׳ ליר של דגים ולחנתא פי׳ דגים קטנים ערוך ערך מנוני ואפשר דכך צ״ל בפירש״י ד״ה מוניני כו׳ וכן בשבת קי: פירש״י על מוניני ליר], ד) בקרא כתיב ראה אי חנית המלך ואת צפחת המים,

◆

גליון הש״ס

רש״י ד״ה בור וסירה וכו׳ וכשאמר להם דוד. הכי איתא בירושלמי פ״א דסוטה:

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר להו גואל הדם וכו׳ אמר להו היה לו להצילו וכו׳ אמר להו השתא בדופן: (ב) שם אמר להו עמשא מורד: (ג) רש״י ד״ה מוניני דגים קטנים. נ״ב וכן בע״ג ריש דף כט:

◆

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] גמ׳ אמרו ליה כצ״ל:

◆

מוסף רש״י

ילדים. בחורים היו לדוד בחיילותיו ולא היו בניו (קדושין עו:). **בני יפת תואר.** נשים שלקחו אנשי ישראל במלחמה, כדכתיב (דברים כא) והבאת אל תוך ביתך, ומתוך כך היו נוהגים כמשפטי העכו״ם (שם). **מספרי קומי ומגדלי בלורית.** מאחורי ערפס (שם). **משום דדוד עושה משפט וצדקה.** דוד גרם ליואב להיות מצליח על הצבא לפי שעשה משפט וצדקה, ויואב גרם לדוד לעשות משפט וצדקה לפי שהוא דן ויואב שוטר ורודה על ידו, ועוד מתוך שיואב עסק במלחמה לא היה דוד טרוד בהן ולבו פתוח לשפוט צדק (שמואל ב ח טו).

הדרן עלך נגמר הדין

◆

רבינו חננאל

במשיח ה׳ וחסר לחם זה יהויכין שנאמר וארוחתו ארוחת תמיד ניתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו: פודגרא. בלשון יון אלנקרם פודגרא. אתיוה ליואב ודיינוה א״ל [גואל הדם דעשאל הוי] מאי טעמא [דכתיב] וימת בדם עשהאל אחיו אמרו ייזיל אבנר. לעמשא בן יתר אמאי קטלתיה א״ל עמשא מורד במלכות הוה שנאמר ויוחר מן המועד אשר יעדו א״ל עמשא אכין ורקין מיעוטין דרש דאשכחינהו דפתחו במסכת אמר כתיב ביהושע כל איש אשר ימרה את פיך וגו׳ יכול אפילו לדברי תורה ישמע לו ת״ל רק חזק ואמץ וכ׳ קרא אחרינא רק חזק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאל למען תשכיל בכל אשר תלך וקיימא לן אכין ורקין מיעוטין כ״מ שכ׳ אך (ואך) [ורק] למעט באו וכיון דכתב הכא רק למעט כי בדברי תורה אין שומעין לו אדרבה אתה הוא מורד במלכות שנאמר והשמועה באה אל יואב כי יואב נטה אחרי אדניה וגו׳ ונגמר הדין בכך. כתיב ואחרי אבשלום לא נטה מ״ט לא נטה אמר עדיין לחלוחית של דוד קיימת אסטגנינו דאמר רב ת׳ ילדים בני יפת תואר מגדלי בלורית היו לו לדוד ומהלכין בראשי הגייסות והן הן אגרופין של בית דוד כלומר ומהן מתיירא יואב לנטות אחרי אבשלום ופליגא דר׳ אבא בר כהנא דאמר אלמלא דוד לא עשה [יואב] מלחמה ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה שנא׳ ויהי דוד עושה משפט וצדקה ויואב על הצבא ומה טעם יואב על הצבא משום דדוד עשה משפט וצדקה: וישיבו אותו מבור הסירה א״ר אבא בר כהנא בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג מפורש בתלמוד א״י בסוטה פ״א. שרצה שאול להשיב את דוד מפני שאמר בעת שלקח הצפחת והחנית היה יכול להורגני וכיון שלא הרגני צדיק הוא אין לרודפו וא״ל אבנר לא כי אלא הצפחת והחנית הנערים הלכו להביא מים מן הבור ושכחום שם בבור. ובא דוד ומצאם בבור של מים ולקחם א״ל הצפחת והחנית הנה אמרת בבור נשארו כנף מעילו מה תאמר בו א״ל כנף מעילך בסירה הוערת כלומר נסבך בקוצים ונחתך ומצאו דוד ולקחו משם. וכיון שלא הניחו אבנר להתפייס לדוד נענש עליהן וזהו פי׳ בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג. אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי. על עסקי השל. פי׳ שאלה שאלו בענין חליצה כדכתיב של נעלך מעל רגליך. אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו וגו׳ צדיקים ממנו שהן בפה ולא עשו שאמר להם שאול המלך להרוג הכהנים ולא קבלו ממנו. וכך הוא מפורש בתלמוד א״י בפרק חלק. ויאמר המלך לרצים הנצבים עליו סבו והמיתו כהני ה׳ וגו׳. מי היו א״ר שמואל אבנר ועמשא היו אמרו לו כלום אית לך עלינן אלא הדין זונרא והדין כלינרין. פי׳ כלי זיין ורסן הסוס בלשון יון כך שמן. אמרו ליה הא טריפין לך כלומר אין אנו חפצים לא במתנותיך ולא בעבודתיך ולא אבו עבדי המלך לשלוח את ידם לפגוע בכהני ה׳ ויואב באיגרת שכתב לו דוד על אוריה החתי קבל והרגו. טובים ממנו שדרשו אכין ורקין כדאמרן והוא לא דרש אלא קבל האיגרת ועשה. ויקבר בביתו במדבר. מלמד שהיה ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות. כמו המדבר שאין אדם מצוי לגזול ולא לערוה: הדרן עלך פרק נגמר הדין

רבינו חננאל (המשך)

עין משפט נר מצוה

סג א מיי׳ פ״ג מהלכות מלכים הלכה ט:

◆

תורה אור השלם

1. וַיְמָאֵן לָסוּר וַיַּכֵּהוּ אַבְנֵר בְּאַחֲרֵי הַחֲנִית אֶל הַחֹמֶשׁ וַתֵּצֵא הַחֲנִית מֵאַחֲרָיו וַיִּפָּל שָׁם וַיָּמָת תַּחְתָּיו וַיְהִי כָּל הַבָּא אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָפַל שָׁם עֲשָׂהאֵל וַיָּמֹת וַיַּעֲמֹדוּ: שמואל ב ב כג
2. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל עֲמָשָׂא הַזְעֶק לִי אֶת אִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד: וַיֵּלֶךְ עֲמָשָׂא לְהַזְעִיק אֶת יְהוּדָה וַיּוֹחֶר מִן הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר יְעָדוֹ: שמואל ב כ ד-ה
3. כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ וְלֹא יִשְׁמַע אֶת דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר תְּצַוֶּנּוּ יוּמָת רַק חֲזַק וֶאֱמָץ: יהושע א יח
4. וְהַשְּׁמֻעָה בָּאָה עַד יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל יְיָ וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: מלכים א ב כח
5. וַיִּמְלֹךְ דָּוִד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ: וְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה עַל הַצָּבָא וִיהוֹשָׁפָט בֶּן אֲחִילוּד מַזְכִּיר: שמואל ב ח טו-טז
6. וַיֵּצֵא יוֹאָב מֵעִם דָּוִד וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אַחֲרֵי אַבְנֵר וַיָּשִׁבוּ אֹתוֹ מִבּוֹר הַסִּרָה וְדָוִד לֹא יָדָע: שמואל ב ג כו
7. וַיָּשָׁב אַבְנֵר חֶבְרוֹן וַיַּטֵּהוּ יוֹאָב אֶל תּוֹךְ הַשַּׁעַר לְדַבֵּר אִתּוֹ בַּשֶּׁלִי וַיַּכֵּהוּ שָׁם הַחֹמֶשׁ וַיָּמָת בְּדַם עֲשָׂהאֵל אָחִיו: שמואל ב ג כז
8. וְהֵשִׁיב יְיָ אֶת דָּמוֹ עַל רֹאשׁוֹ אֲשֶׁר פָּגַע בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים צַדִּקִים וְטֹבִים מִמֶּנּוּ וַיַּהַרְגֵם בַּחֶרֶב וְאָבִי דָוִד לֹא יָדָע אֶת אַבְנֵר בֶּן נֵר שַׂר צְבָא יִשְׂרָאֵל וְאֶת עֲמָשָׂא בֶן יֶתֶר שַׂר צְבָא יְהוּדָה: מלכים א ב לב
9. וַעֲמָשָׂא לֹא נִשְׁמַר בַּחֶרֶב אֲשֶׁר בְּיַד יוֹאָב וַיַּכֵּהוּ בָהּ אֶל הַחֹמֶשׁ וַיִּשְׁפֹּךְ מֵעָיו אַרְצָה וְלֹא שָׁנָה לוֹ וַיָּמֹת וְיוֹאָב וַאֲבִישַׁי אָחִיו רָדַף אַחֲרֵי שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי: שמואל ב כ י
10. וַיַּעַל בְּנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע וַיִּפְגַּע בּוֹ וַיְמִתֵהוּ וַיִּקָּבֵר בְּבֵיתוֹ בַּמִּדְבָּר: מלכים א ב לד
11. וַיִּבֶן הָעִיר מִסָּבִיב מִן הַמִּלּוֹא וְעַד הַסָּבִיב וְיוֹאָב יְחַיֶּה אֶת שְׁאָר הָעִיר: דברי הימים א יא ח